

TÜRÜK

2021, Yıl/Year: 9, Sayı/Issue: 27, ISSN: 2147-8872

TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / *Date of Received*: 22.09.2021

Kabul Tarihi / *Date of Accepted*: 24.11.2021

Sayfa / *Page*: 218-233

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / *Writer*:

Dr. Öğr. Üyesi Hülya Ürkmez

Sakarya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü

hurkmez@sakarya.edu.tr

AHMET HAMDİ TANPINAR VE ALIFA RIFAAT'TA EVİN SAHİBİ OLARAK YILAN

Öz

İlk çağlardan itibaren dünya üzerinde hemen her kültürde görülen yılan farklı hatta zıt anlamlar yüklenmiştir. Mitoloji, destan, masal ve kutsal kitaplarda birbirinden farklı anlamlarıyla yer almıştır. Yılan bir taraftan ölümü diğer taraftan ölümsüzlüğü, gençliği, iyileştirme gücünü temsil eder. Günümüzde tıp, veterinerlik, diş hekimliği, eczacılık gibi sağlık bilimlerinin sembolü olarak kullanılmaya devam etmektedir. Resim, heykel, mimari, minyatür gibi sanatların yanında, insanı anlatmada dilin imkânlarını kullanan edebiyatta da zengin çağrışım dünyasıyla yer almıştır. Bu çalışmada Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Evin Sahibi" adlı hikâyesiyle Mısırlı yazar Alifa Rifaat'ın "Benim Bilinmedik Dünyam" adlı hikâyesi karşılaştırma yöntemiyle ele alınmaya çalışılacaktır. Ortaklık ve benzerliklerin tespit edilmesinin yanında farklılıklar nedenleriyle birlikte dikkate sunulacaktır. Hikâyelerde olaylar Kahire ve Musul gibi yılanın yaşamasına uygun sıcak memleketlerde geçer. Buralarda yılanla sık karşılaşan insanlar onun uyandırdığı duyguları anlatılarına taşırlar. Dünyanın birçok kültüründe görülen yılanla kadın arasındaki ilişki ve yılanın evin sahibi olduğu inancı iki eserde de yer alır. Bu durum "Evin Sahibi"nde kahramanın annesinin hikâyesinin anlatıldığı iç hikâyede görülür. Hikâyelerde kadına âşık olan yılan onun hayatına hükmetmeye başlar. Bu hâkimiyet "Benim Bilinmedik Dünyam" da kadınının iç dünyasıyla sınırlı kalırken. "Evin Sahibi"nde bütün aile fertlerine yayılır. Karşılaştırılan hikâyelerdeki yılanlar, kadınlardan şartlarını tek taraflı

kendilerinin koydukları anlaşmaya bağlı kalmalarını isterler. Anlaşma bozulduğunda ölümler/mutlu dünyanın kaybıyla cezalandırırlar. Coğrafi yakınlık ve ortak inançlar benzerlikleri açıklar. Her iki toplumun kendine has hayat dinamikleri de farklılıkları doğurur.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, hikâye, Tanpınar, Alifa Rifaat, yılan, kadın

SERPENT AS THE OWNER OF THE HOUSE IN AHMET HAMDİ TANPINAR AND ALIFA RIFAAT

Abstract

The serpent which has been seen in almost all cultures since the first ages was ascribed separate and controversial meanings from one another. It has appeared in mythology, legend, fairy-tale and holy scripture books with different meanings from one another. While the serpent, on the one hand, has represented the death, it has also symbolized immortality, youth, and the power of healing. Today, it is still being used as the symbol of the medical sciences such as medicine, veterinary medicine, pharmaceuticals, etc. Along with the various branches of art such as painting, sculpture, architecture and miniature, it has had a significant role with its rich world of associations to depict human beings through literature, which uses the potentials of the languages. This study is an effort to discuss the story “The Owner of the House” by Ahmet Hamdi Tanpınar, and the story “My World of the Unknown” by Alifa Rifaat by means of a comparative method. Not only will the common points and the similarities be determined but also the differences will be presented along with the reasons. In both stories, the events happen in warm climates which are suitable for the serpent to live such as Cairo and Mosul. People come across with the serpents quite often in such places, and they depict the emotions aroused by them. Also, the relationship between the serpents and women observed in a number of cultures around the world, and the belief that the serpent is the owner of the house are seen in both of the two stories. This condition is seen in “The Owner of the House”, where the story of protagonist’s mother is told within the inside story. The serpents that fall in love with the women in both stories begin to dominate the lives of these women. In the story “The Owner of the House”, this impact is not only limited to woman herself but also it spreads to the household as well. In the two stories compared, the serpents want the women to adhere to the agreements whose terms were unilaterally dictated by the serpents themselves. When the agreements are violated, the women are punished with death/the loss of the happy world. Geographical proximity and common beliefs explain the similarities. The life dynamics unique to each of the two communities result in the differences.

Keywords: Literature, story, Tanpınar, Alifa Rifaat, serpent, woman

Giriş

Dünyanın hemen her yerinde, yeraltı ve yerüstünde, yaşayabilen özellikle sıcak iklimlerde kendi mizacını açık bir şekilde gösteren yılan, insanla temasa geçtiği andan itibaren birçok anlam yüklenmiştir. İlkçağlardan itibaren uyandırdığı bu birbirinden ayrı hatta zıt duygular mitolojik hikâye, efsane, destan ve masal gibi birçok anlatıda dile getirilmiştir. “Yılan, kutsal kitaplarda da gördüğümüz bir hayvandır. *Tevrat, İncil ve Kur’ân-ı Kerîm*, her üç kitapta da yılan kötü, insanların başına kötülük getiren yahut kendisinden korkulması gereken bir canlıdır” (Andı 2007: 147). Yılan, nerede ve hangi zamanda olursa olsun insanın kendi içinde barındırdığı birçok duyguyu ifade etme aracı olmuştur. Resim, mimari, minyatür, heykel gibi sanatların yanında edebiyatta da zengin çağrışım dünyasıyla yerini almıştır.

“Yılan dünya kültürlerinde değişik kavramları ve hayatın farklı açılımlarını sembolize eder. Meselâ yılan, bir yandan kurnazlık, hilekârlık, düzenbazlık, yalan, vefasızlık, ihanet, şehvet ve cinsellik, çift cinsiyetlilik, şeytan ve şeytanilik, aldatma, korku gibi insan hayatının kötü yahut kötülüğe kolaylıkla kapı aralayabilecek zaaf noktalarını temsil ederken, öte yandan da sonsuzluk, ölümsüzlük, hayatın yenilenmesi, akıl, dirayet, tekrar tekrar yaşama gibi iyi durumların ve kavramların sembolü olarak da belirebilir.

Bu farklı kategorideki sembolik ayrışmalar, yılanın ilkel mitolojilerden günümüze hangi anlatı metinlerinde, hangi olaylar ve özellikler etrafında nasıl yer aldığıyla alâkalı bir durumdur” (Andı 2007: 145).¹

Yılanla evliliğe, yılan-kadın ilişkisine birçok kültürde rastlanır. “Bütün dünya masallarında hayvanla evlenen kızlar bulunmaktadır. Bunlar masalların uygun bir yerinde insana dönüşürler. Dönüşüm bir yasağın bozulmasından sonra meydana gelir” (Seyidoğlu 2011b: 68, Leach 1972: 269-270’den). Bunun bir örneği Greko-Romen miti olan Cupid ile Psych hikâyesinde görülür. Bir kralın üç kızından en küçüğü Venüs’le yarışabilecek bir güzellikte olduğundan Venüs’e duyulan saygı ona da duyulur. Venüs en güzel olma vasfını yitirmemek için oğlu Cupid’e bu kızı “değersiz bir aşkın esiri” yapmasını söyler. Kanatlı olan Cupid elinde oku ve yayıyla insanların evlilik hayatlarıyla ilgilenmektedir. Cupid, Psyche’yi görünce ona âşık olur. Annesinin isteğinin aksine kızı kendisine ister. Psyche, kendisini herkesten uzaklaştırdığı için sahip olduğu bu güzellikten mustarıptır. Kızının geleceği için kâhine başvuran krala kızını ölüm ve evlilik için hazırlayıp bir tepeye bırakması söylenir. Kâhinler kızın “yılan şeklinde bir canavar”la evleneceğini söylemişlerdir. Psyche yumuşak bir rüzgâr tarafından güzel bir evin yanına bırakılır. Görünmeyen varlıklar bu evde kızı çok iyi ağırlarlar. Gece yattığında damat yanına gelir, gün ağarmadan ayrılır. Kocasını hiç göremez. Kocasını kızdan vücudunun şekli hakkında kimseye bir şey söylememesini ister. Aksi takdirde birbirlerini bir daha göremeyeceklerdir. Psyche’yi kıskanan ablaları kehaneti tekrarlayarak kocasının yılan şeklinde olduğunu söylerler. Ablalarına göre kötü kaderinden ancak yılanın başını keserek kurtulabilir. Psyche gece yanındakini öldürmeye kalkıştığında yatakta çok yakışıklı olan Cupid’i görür. Cupid sözünü dinlemediği için kızı vefasızlıkla suçlar ve kaybolur. (Seyidoğlu 2011b: 57-68, Hamilton 1969: 92-100’den).

¹ Yılanın sembolik anlamlarının kullanımı üzerine kapsamlı bir çalışma için bkz. Andı, M. Fatih (2007). “Cahit Zarifoğlu’nun Şiirlerinde Bir Kötülük Ögesi Olarak Yılan Sembolü”. *Hece Yedi Güzel Adamdan Biri Cahit Zarifoğlu*. S. 126/127/128, s. 144-159.

Günay, “Müslüman Türk masallarında oldukça geniş yer tutan tilki, güvercin, sıçan, yılan, karınca, bülbül, kedi, atmaca, kara köpek vs. gibi hayvan biçiminde ortaya çıkan, iyilik ve kötülük yapabilen karakterleri” cin inancına bağlar. Bunlarda doğrudan doğruya cinlerden bahsedenler azdır. Onlardan korkulduğu için “iyi saatte olsunlar” tabiri kullanılır. Bir Türk masalında evlendikten sonra yakışıklı bir delikanlıya dönüşen yılan yer alır. Bu masalda yılan çocukları olmayan aileye evlat olarak Allah tarafından gönderilmiştir. Bacadan düşerek gelmiş olan bu yılan padişahın kızına talip olur. Bu yolda padişahın verdiği üç görevle sınanır. Evlendikten sonra yakışıklı bir delikanlıya dönüşür. Yılan sırrının saklanması istese de kız bunu kardeşlerine söyler. “Sırrı açıklanan yılan, bir güvercin olur, uçar” (Günay 1983: 29, Günay 1975’ten).

Eski Türklerin buldukları havası sert ve soğuk bozkırlar yılanların yaşanmasına çok elverişli coğrafya olmasa da Türk mitolojisinde yılan görülür. (Uraz 1992: 153) Coğrafya değiştirmeye beraber güneye ve batıya yönelen Türklerde yılan daha geniş yer tutmaya başlayacaktır (Uraz 1992: 154).

Yılanın “evin sahibi” olduğu yönündeki inanca birçok kültürde rastlanmaktadır. Bazen o evi koruyan tanrı ve tanrıçaların yanındadır. Girit’te, Knossos Sarayı çevresinde, tanrıça yılanlarla ilişkileri sayesinde saray ve ev halkını koruyabilmektedir. Yılanın evin koruyucu gücü kabul edilmesi Roma dininde de görülür. “ ‘Ailenin babası’nın toga giymiş Genius’u merkezde dururken, ellerinde birer şarap ‘kadeh’i tutarak dans eden iki gencin altında irice bir yılan, evi korumak ve evden kötülükleri kovmak üzere orada bulunur” (Gören 2014: 14, Kauffmann-Heinimann 2007: 198’den). Sparta’da evi korumakla görevli Dioskouroi çift yılanla tasvir edilmiştir (Gören 2014: 14, Mitropoulou 1977: 58-61’den). Hera’nın beşikte yatan Herakles’e çifte yılan göndermesi evin koruyucu güçlerine karşıdır. “Bebek Herakles’in yılanları öldürmesi de Herakles kadar evin koruyucu güçlerinin zaferidir” (Gören 2014: 15).

Yılanın taşıdığı birbirinden farklı anlamların yanında “evin sahibi” olması inancı birçok kültürde olduğu gibi Türk kültüründe de görülmektedir. Zaripova Çetin, iyeleri tasnif edip açıklarken ev iyesine (öy, yort iyäse) yer verir. Bu iyeye birçok halkın mitlerinde rastlandığını belirtir. “Her halkın kendine özgü bir ev iyesi olmakla birlikte ortak noktaları bulunmaktadır: Ev iyesi insanlarla aynı evde iç içe ‘yaşar’”. Türkiye’de bu iyenin “Ev Bekçisi” olarak bilindiğine ve genelde yılan kılığında olduğuna yer verir. “Eskiden insanlar Ev Bekçisi bulunan evi satmaya çalışırlarmış. Bir inanca göre bu yaratığa çoğunlukla terkedilmiş evlerde rastlanır.” (2007: 13). Daha çok kırsal hayatta görülen bu inanışta evler bir yılan tarafından sahiplenilmektedir. Evi koruduğuna inanılır. Ona zarar verildiğinde felaketlerin yaşanacak olması kaçınılmazdır. “İnsanlara daha yakın olması, onlarla aynı evde yaşaması” iyeler içinde Ev İyesi’nin “temel ruh” olarak kabul edilmesini doğurmuştur. “Bu yüzden insanlar daha sık bu iyeye rastlarlar” (Zaripova Çetin 2007: 14). Zaripova Çetin, iyelerin “yaşadıkları mekânları kötü ruhlardan, afetten koruyan ve insanlara da yoldaş, yardımcı olan varlıklar olarak bilin”diklerini belirtir. “Zaten insanlar da onlara saygı duyarlar, çoğu zaman bu iyeler ile iç içe ‘yaşadıklarına’ inanırlar, onların ‘bulduğu’ yerleri temiz tutmaya çalışırlar.” (Zaripova Çetin 2007: 13).

“Türk inanışlarına göre insanların, hayvanların ve eşyaların birer perisi olduğu gibi, her evin de bir perisi vardır. Ev perisi evin temiz tutulmasını ister. Öyle olmazsa kızar, çekilir, yerlerini cinler alır. Bu korkuyla evler temiz tutulur” (Uraz 1992: 111).

Ahmet Hamdi Tanpınar’ın (1901-1962) hikâyeleri içinde “en çok masalsı öge bulunduran”ı (Şahin 2012: 323) 1943’te yayımlanan “Evin Sahibi”dir. Bu hikâye hakkında mekânın ele alınışı, sembollerin ve folklorik unsurların incelenmesiyle ilgili kapsamlı çalışmalar yapılmıştır.²

Mısırlı bir yazar olan Fatma Rifaat (1930-1996) Kahire’de doğmuştur. Alifa takma adını 1955’te bir kısa hikâye yayımlayarak kullanmaya başlar. Onun kısa hikâyeleri “Mısır kırsalındaki kadının cinselliğinin, ilişkilerinin, kayıplarının ve ıstırabının dinamiklerini tasvir etmesi ile bilinmektedir” (El Miniavi 2013: 402-404). 1960’ta “Benim Bilinmeyen Dünyam” hikâyesi dikkat çekince eşi, Alifa Rifaat’tan yazmayı bırakmasını istemiştir (El Miniavi 2013: 404).

Bu çalışmada, Tanpınar’ın “Evin Sahibi” ile Mısırlı yazar Alifa Rifaat’ın “Benim Bilinmedik Dünyam” adlı hikâyeleri karşılaştırma yöntemiyle ele alınmaya çalışılacaktır. Ortaklık ve benzerlikler belirlenecek, farklılıklar nedenleriyle birlikte dikkate sunulacaktır. Bu iki eserde yazarların hayat hikâyelerinden izler görülür.

Tanpınar “Antalyalı Genç Kıza Mektup” ta, çocukluğunun İstanbul’dan çok kadı olan babasının Anadolu’da tayin olduğu yerlerde geçtiğini belirtir (2001b: 270). Ergani, Sinop, Siirt, Kerkük, Antalya gibi yerlerde bulunur. Yazları sıcak bir iklime sahip olduğu için damlarda yattıkları Siirt’te yıldızlı gecelerden büyülenir. 1913-1914 yıllarında Kerkük’tedirler. On üç yaşındadır. Gece ve yıldızlar onu büyülemeye devam eder. Burada geniş bahçeleri olan üç evde oturmuşlardır (Tanpınar 2001b: 271). Kerkük’e ait hatıralarının “çok silik ve dağınık” olduğunu söyleyen Tanpınar, sadece Korya tarafında oturdukları bu üç evi hatırladığını belirtir (2006c: 341). “Evin Sahibi” hikâyesine kaynaklık eden ev, taşındıkları ikinci evdir. Kışa daha uygun ve çarşıya daha yakındır. “Harem kısmı ise ortadaki ağaçlı, havuzlu bahçesiyle etrafa kapalı, içinden aydınlık Şark eviydi...” (Tanpınar 2006c: 344). “Farkında olmadan birçok hikâyelerime bu havuz ve nar ağacı girmiştir” (Tanpınar 2006c: 345). “Evin Sahibi”nde de böyle bir bahçe görülür. Yine bu ikinci evde onlarla birlikte yaşayan “delişmen, hatta yarı isterik, hoşsohbet bir kadın” olan Gülbay Hanım “romanı olan insanlardandı”r. Nişan gecesinde bir yılan rüyasına girerek “ona âşık olduğunu, kendi malı telakki ettiğini söylemiş ve evlenmesini men etmişti”r. Rüyalarına sonraları güzel bir delikanlı olarak girmeye devam eden yılan, bu sırrın saklı kalmasını tembihlese de Gülbay onu dinlemez. Yatağının altında yakalanan yılan öldürülür. Bunu Gülbay’un yakınlarının ölümü izleyecektir (Tanpınar 2006:345). Tanpınar, annesinin hastalığı nedeniyle uzun süre Musul’da kalır. “Kerkük hatıraları Tanpınar’ın “Evin Sahibi” adlı hikâyesine büyük çapta yansımıştır. Yalnız mekân Kerkük yerine Musul olmuş, babanın yerini de dede almıştır. Büyükanne, Gülbay, Seyyid Abdullah ve diğerleri de hemen hemen otantik varlıklarıyla hikâyeye girmiştir” (Okay 2010: 81). “Bütün sıcak memleketlerde olduğu gibi, yılanın Kerkük’te de bir muhayyele saltanatı vardı” (Tanpınar 2006c:

² Güneş, Mehmet (2014). “Evin Sahibi Hikâyesinde Yılanın Sembolik Anlamları”. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, S.12, s. 41-58; Anar, Turgay (2006). “ ‘Evin Sahibi’ Hikâyesinde-Korkunun Mekânı Olarak -Ev’”. *Eşik Cini*. S. 3, s. 18-25; Çağın, Şerife (2010). “Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Romanlarının Prototipi ‘Evin Sahibi’ Hikâyesi”. *Yeni Türk Edebiyatı*, S. 2, s. 39-56; Sarıçiçek, Mümtaz (2014). “Evin Sahibi Hikâyesinde Bir Arketipsel Figür: Yılan”. *Yılan Kitabı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları. s. 390-403.

345) diyen Tanpınar, yılanın birçok yerde olduğu gibi burada da “evin sahibi ve bir nevi tabu” kabul edildiğini söyler (2006c: 346).

Alifa Rifaat, 1952’de polis memuru bir akrabasıyla evlenir. “Onun mesleği sayesinde Mısır’ın farklı bölgelerini gezip görme fırsatı bulur. Hikâyelerinde bu durumun yansımaları görülmektedir” (El Miniawi 2013: 403). Taşrada yaşadığı dönemde buradaki hayatı gözlemler. “Bize yabancı ve fantastik gelen tüm detaylar gerçek yaşantıdan alınmıştır. Tüm fantastik ve doğüstü olaylar, Arap kadınının toplumdaki soyutlanmasından doğan bilinçli bilinçsiz ifadelerdir.” Hikâyelerinin ana konularını oluşturan ölüm ve cinselliğin birbirinden ayrılmadığı görülür. Yazarın gerçekte düş arasındaki bağlantıyı açıkladığı sözleri “Benim Bilinmedik Dünyam”ın kaynağını verir. “Ben birkaç değişik dünyanın olduğuna inanıyorum. İnsanlar birkaç dünyada yaşar... Kendimi hayvanlarda tekrar buluyorum, bazen rüyada, ileride olacakları görüyorum.” diyen Rifaat, bu rüyaların çocukluğundan itibaren sürdüğünü belirtir. Hikâyede geçen beyaz ev ve yılanı sekiz yıl önce rüyasında görmüştür (Rifaat 1994: 7). “O dönemde kocamla aram iyi değildi ve bu yılanla ilgili rüyayı gördüm, sonra uyanınca rüya devam etti. Garip ve gizemli bir şeylere özlem duyuyordum. Yılan, isteği ve korkuyu simgeliyordu.” diyen yazar, “doğru karşısına nasıl çıkarsa öyle gördüğünü” belirtir (Rifaat 1994: 8).

“Evin Sahibi” ve “Benim Bilinmedik Dünyam”

Ev insanı koruyan bir barınak olmanın ötesinde onu ruhen ve bedenen rahatlatan, kendini güvende hissettiren bir sığınaktır. “Mekânların insanlar; insanların mekânlar üzerindeki izlerini, edebiyat eserlerinde aramadan yapılan her çözümleme eksik kalacaktır.” diyen Narlı (2007: 31), insanın ilişkide olduğu bütün yerleri düşünerek mekânı düzenlenmiş yerler, doğal yerler, kozmik yerler, mitolojik yerler, var olduğuna inanılan kutsal yerler ve hayal edilen yerler şeklinde tasnif eder. Evi de düzenlenmiş yerler grubuna dâhil eder (Narlı 2007: 14-15). Evi düzenleyen, planlayan, daha yaşanır hâle getiren kadındır. Çatı, duvar, zemin, kapı, pencere gibi maddi unsurları sıcak bir yuvaya dönüştürmede gösterdiği becerisinden dolayı da “evin sahibi” vasfı en çok ona yakışacaktır. “Ev olmasa, insan dağılmış bir varlık olurdu. Ev insanı gökten inen fırtınalara karşı olduğu gibi yaşamında karşılaştığı fırtınalara karşı da ayakta tutar. Ev hem beden, hem de ruhtur. İnsan varlığının ilk dünyasıdır” (Bachelard 2008: 41).

Hikâyelerde evin sahibi ile yeni taşınılan evlerde karşılaşılır. Yılanla temasa geçecek olan kadındır. Yeni ev, yeni yaşanacak tecrübeler vadetmektedir. “Evin Sahibi”³ hikâyesinde bu ev anlatıcının yeni evi değil, doğduğu evdir. Fakat evde yılanla ilişkisi olan annesinin ve ailesinin yeni taşındığı evdir. Ev değişikliği için her iki hikâyede aile reisinin görev değişikliği itici bir güç olur. “Evin Sahibi” hikâyesinde Rafi Paşa görevi gereği Musul’dadır. Yılan musallat olduğu kızda birtakım değişikliklere neden olur. Rafi Paşa bu sıkıcı durumdan kurtulmak için kızını bir süre İstanbul’a gönderir. Bu sırada oturdukları evi satar ve anlatıcının doğduğu konağı satın alır. Bu yolculukta yılan kızı takip etmez, rüyalarına da girmez. Bir kez bir akraba yalısında onu görür gibi olur. Ertesi sabah onun yattığı odanın karşısında bir yılan gömleği bulunur. Bir müddet sonra kızda yine değişiklikler başlar. “Neşesi kaybolur, günlerini bilinmedik bir şey bekler gibi dalgın bir sessizlik içinde mahzun mahzun geçirir” (s. 276). Bir an evvel Musul’a/eve dönmek ister. Durumu

³ Bu çalışmada yapılan alıntılar, Tanpınar, Ahmet Hamdi (1999). *Hikâyeler*. İstanbul: Dergâh Yayınları 4. baskısına aittir.

gittikçe kötüleştiğinden Musul'a dönmek zorunda kalırlar. Yolculuğun ilk anından itibaren her şey değişir. Neşelenir, sağlığı düzelir. Kız yeni evi çok beğenir. Geleli daha bir hafta olmadan yılan yeniden ortaya çıkar. Haremin avlusunda nar ağacının altında otururken birdenbire yılanı karşısında görür. Yılan yeniden kızın hayatına hâkim olur. Fakat bu defa sağlığı da neşesi de yerindedir. Rafi Paşa bu durumdan kurtulmak için kızı nişanlar. Yılan kıza kendisine ait olduğunu, nişanı bozmasını, aksi hâlde büyük felaketlerin olacağını söyler. Bu ikinci ev de “koru” ya teslim olur. “Bundan sonra evde gayritabii birtakım hâller başlar. Bütün ev halkını müthiş bir korku, bir asabiyet istila eder” (s. 278). Bu evden kurtulmak için tayinini isteyen Rafi Paşa'nın girişimleri sonuçsuz kalır. “Şehirde bir üçüncü defa ev değiştirmek de gücüne gittiği için çaresiz bu üzüntülere katlanmaya çalışır” (s. 280). Kız hâlimden memnun gibidir. Evden ayrıldığı süreçte huzursuz olmuş, bir an önce dönmek istemiştir. Kızın evlenmesinden sonra yılanın haber verdiği felaket ölümlerle kendini gösterir. Önce kocası, sonra kendisi ve daha sonra kızının acısına dayanamayan annesi ölür. Meşrutiyet'in ilanıyla beraber İstanbul'a dönme, “menfa hayatının bitişi” (s. 285) imkânı doğar. On üç, on dört yaşına gelen “içinde yaşadığı karanlık harikuladede bıkan” (s. 286) anlatıcı da bu evden ayrılmak, “kötü bir masalda mahpus” (s. 285) kalmaktan kurtulmak ister. Okula başladığı ilk gün diğer çocuklar “Yılanlı evin çocuğu geldi” diyerek kaçmışlardır. Rafi Paşa uzun muhasebelerinden sonra çocuğun istikbali için İstanbul'a gitmeye karar verir. Aslında gidiş sadece çocuk için değildir. Artık orada eskisi gibi yaşamaları mümkün değildir. Rafi Paşa gidecekleri güne kadar bir felaket olmamasını umar. İşler istedikleri gibi gitmez. Hareket günü sürekli ertelenir. Yola çıkış müjdesi verilen gecenin sabahında Rafi Paşa ölü bulunur. Hikâyede geçen “yılanlı evin çocuğu” (s. 286), “yılanlı ev” (s. 290) ifadelerinden evin çevredekilerde korku, merak ve ürperme uyandırdığı anlaşılır. Bu hikâyede tek bir evden söz edemiyoruz. Yılan, Suphiye Hanım'ın yaşadığı bütün evleri sahiplenecektir.

“Benim Bilinmedik Dünyam”ın⁴ adı belirtilmeyen kadın kahramanının da yeni bir eve taşınması eşinin taşraya tayini dolayısıyla. “Düşlenen evde oturma işlevi için bir tren yolculuğu yapmak ne güzel bir alıştırma olurdu! Böyle bir yolculukta düşlediğimiz, kabullendiğimiz, kabullenmediğimiz evler gözümüzün önünden bir film gibi geçer” (Bachelard 2008: 108). Hikâyede kadın kahraman yeni yaşayacağı eve bir tren yolculuğu sonrası varır. Tren yolculuğunda “gözünün önünden gece gördüğü bir rüyanın resimleri geçer” (s. 30). Rüyasındaki resimde beyaz bir ev şekillenmiştir. Kahraman “bahçesinde sarı çiçekli ağaçlar yetişen ve tarlaların arasında tek başına duran beyaz bir ev”de (s. 31) yaşayacaktır tecrübesini. “Gizli varlık, güçlü duvarlardan çok, kireç badananın beyazlığıyla korunduğu duygusuna kapılır orada. Giz hücresi beyazdır... Düşününün hücrelerini korumaya bir tek duvarların beyazlığı bile yeter. Bu beyazlık mahrem hücreye yerleştiği için, tüm geometrilerden de daha güçlüdür” (Bachelard 2008: 322-323). Kadın kasabayı dolaşmaya başladığında “Bahçesinde sarı çiçekli ağaçlar yetişen ve tarlaların arasında tek başına duran beyaz bir ev görür” (s. 31). Şaşırır. “İçini daha önce buraya gelmiş gibi bir his kaplar” (s. 31). O evde kimsenin oturmadığı söylene de beyaz evi görmekte ısrar eder. Bir rüyada gibi olan kadın kahraman, bahçe kapısı önünde çivili gibi duran “bir yabancı, hem de deli” (s. 32) şeklinde tanımlanan Anisa adlı kadının engeliyle karşılaşır. “Evin sahibi, ona acıdığı için, ev kiralanan dek

⁴ Bu çalışmada yapılan alıntılar, Rifaat, Alifa (1994). *Yasemen Çiçeğinin Zamanı*. Çev. İlhan Karahan. İstanbul:Arion Yayınevi baskısına aittir.

burada kalmasına ve bekçilik etmesine izin vermiş” tir (s. 32). Kadın kahraman eve daha çok ilgi duyar. Çok pahalı olmayacağını öğrendiğinde sevinci artar. Tamir isteyen bu evde cinlerin ve kötü ruhların olduğuna dair dedikodular hatırlatılsa da kadın bu evde “yaşamak” ta kararlıdır. Çünkü o böyle beyaz bir evi önce düşünde görmüştür. “Pek çok çocuk, eline kalem alıp düş kurmaya başladığında bir ev çizer.” Bayan Balif, “Çocuktan ev çizmesini istemek, mutluluğunu barındırmak istediği en derin düşünüyü ortaya koymasını istemek demektir” diyecektir. Mutlu çocuk “kapalı, korumalı, sağlam ve derinlere kök salmış bir ev” çizerken mutsuz çocuğun çizdiği ev “çizenin kaygılarından izler taşır” (Bachelard 2008: 119-120, Balif 1949: 13’ten). Yeni taşınacağı evi düşünde gören kadın bu evde mutlu olacağına inanır. Evin tekin olmadığını, tamirat istediğini söyleyen dışarıdan biridir. Kadın aslında hükümetin memurlara tahsis ettiği lojmanı görmek için yola çıkmıştır. Fakat daha o ilk başta lojmana taşınmak istemez. Öyle ki bu yapılar “düşsel olarak tamamlanmamış ev” lerden biridir (Bachelard 2008: 65). Daha modern tarzda yapılan lojmanlar toplu yaşanan ve aynı zamanda yaşayanların birbirleriyle temasta olduğu yerlerdir. Bu yüzden kadının yaşayacağı tecrübeye uygun değildir. Kendisinin bu eve cinlerden ve kötü ruhlardan daha tutkun olacağını söyler. Hikâyenin sonunda kadının âşığı olan yılan, insanlar anlaşmayı bozup kendi tebaasından birini öldürdükleri için kadını ve evdekileri kovar. Kadın, hükümetin kendilerine tahsis ettiği lojmanlardan birine taşınmak üzere eşyalarını toplar. Kadının evden kovulması çalkantılı fakat mutlu, “bilinmedik” dünyasının yıkılmasıdır.

“Birinin yurttan sürülmesi, evini terk etmeye zorlanması, o insanın güvenlik alanını bozmak anlamına gelir” (Anar 2006: 18). Her iki hikâyede de yılanın varlığı insanların evlerinden uzaklaşmalarına sebep olur.

Bilinmedik Dünyaya Giriş

İnsan hayatı boyunca birtakım duygu değişimleri yaşar. Bunlar için tetikleyici unsurlar vardır. Bu iki hikâyede yılanla karşılaşma kadınların duygularının değişiminde itici güç olur. “Evin Sahibi”nde Suphiye Hanım böyle bir karşılaşmayı çok genç bir yaşta tecrübe eder. “Odasında her yalnız kalışında büyük, siyah bir yılan, bir türlü bulunmayan bir delikten çıkarak karşısına gelir, gözlerini üzerine dikerek onu seyredermiş.” Kız korkusundan çılgınlık atar, bayılır kalır. Zaman geçtikçe kız yılanı alışır, aralarında bir çeşit dostluk kurulur. Günün birkaç saatini “bu münasebetsiz ve inatçı misafirle geç”irir (s. 275). Dostluğunu kıza kabul ettiren yılan yavaş yavaş rüyalarına da girmeye başlar. Suphiye Hanım dalgınlaşır, içine kapanır. Kız tedbir amaçlı bir müddet evden uzağa gönderilir, ev değiştirilir. Yeni taşındıkları konakta kız annesiyle birlikte aynı odada yattığından yılan kıza harem avlusunda görünür. Kız onunla “her yaz yakut renkli çiçeklerini açan nar ağacı”nın altında (s. 291) karşılaşır ve bayılır. “Boğulmaktan korkuyormuş gibi iki eli boğazında” olduğu hâlde yüzünde korku ifadesi görülmez. “Sanki dersin bir âşık, öyle gözü gözlerinde...” Yılan çekilip gider. “Biraz sonra genç kız, gerine gerine, âdeta gülümseyerek uykudan uyanmış, gördüğü rüyayı anlatmaya başlamış” tir. Bu durumun çevresindekilerce iyi saatlerde olsunlardan olan yılanın Suphiye Hanım’a âşık olduğu şeklinde yorumlanması kızı “emsalsiz bir masalın kahramanı” (s. 277) yapar. Korkuyla başlayan bu ilişki bir çeşit kabulleniş, anlaşma, tutku şeklinde gelişecektir.

Alifa Rifaat'ın hikâyesinde kadın kahramanın yılanla karşılaşması resim ve minyatür sanatlarındaki Âdem ile Havva tasvirlerini hatırlatır. Yılanı ilk kez “kabağı kuruluktan çatlayan fakat dalları çok güzel büyümüş” bir ağaçta görür. “Bakışlarım, dalın ucuna zarif ve yumuşak bir şekilde sarılan bir şey tarafında çekiliyordu. Sarı, kırmızı ve arada siyah halkalar dalın üzerinden, uzun ve düz bir boru gibi kayıyordu. Küçük, süslü kafasının üzerinde pusuda bekleyen iki adet göz parlıyordu.” Kadın, önce spiral bir biçimde kıvrılan sonra bedenini gerip ileri doğru atılan yilandan etkilenir, donup kalır. “Duyularım uyuşmuş olmasına rağmen, ruhum yılanın çarpıcı güzelliğinin esiri olmuştu” (s. 38). Yılanı öldürmek ya da güzelliğinin tadını çıkarmak gibi iki zıt düşünce arasında kalır. İlk karşılaşmada korku ve hayranlık duyguları bir aradadır. Korku duygusunun verdiği öldürme isteği yılanın güzelliği karşısında kaybolur. Duvardaki çatlaktan sessizce kaybolan yılan, kadının üzerinde hâkimiyetini kurmuştur. Yılan bu ilk karşılaşmada ona bir şey fısıldamasa da “baştan çıkarıcı güzelliği” ile artık “yeni bir dünyaya ve kadere dal” dığını, “yeni bir aşkın eşliğinde” olduğunu hissettirir (s. 39). Öyle ki kadın yılanın yakalanması için kaybolduğu deliği gösterirken âşığına “ihnet” ettiğini düşünür.

İki hikâyede de kadınların yılanla karşılaşması benzerlik gösterir. Bu Âdem ile Havva tasvirlerinde olduğu gibi gerçekleşir. Bu görüntülerde Âdem yoktur. Tanpınar'ın hikâyesinde kızın yılanla ikinci kez karşılaştığında görülen bu durum Alifa Rifaat'ta ilk karşılaşmadadır. Alifa Rifaat'ın hikâyesinde korku, yılanın büyüleyici güzelliğinin gölgesinde kalıp yerini hayranlığa bırakır. Tanpınar'da korku hâkimdir. Bu durum yılanların tasvirlerinde de görülür. Tanpınar'da “büyük, siyah bir yılan” ken (s. 275) Alifa Rifaat'ta “çarpıcı güzelliği”e (s. 38) sahiptir. Burada anlatıcıların farklı olması hissedilen duygunun değişmesine neden olur. “Evin Sahibi”nde yılan anlatıcı tarafından tasvir edilir. O da evdekilerden duymuştur. Anlatıcıda sabit fikir hâlinde olan ölüm duygusu yılanı çirkin çizer. Annesi Suphiye Hanım yılanla ikinci kez bahçede nar ağacının altında karşılaştığında yüzünde korku izi görülmez. Âşık bakışı vardır. “Benim Bilinmedik Dünyam” da anlatıcı, kadın kahramandır. Bizzat tecrübeyi yaşayan kişidir. Bu yüzden tasvir daha canlı ve ayrıntılıdır. Tıpkı Suphiye Hanım gibi o da başta korkar fakat yılanın güzelliği karşısında ona hayran olur. Onda böyle bir duruma hazırlıklı olma hâli sezilmektedir. Böyle bir durumun yaşanacağı ona daha önceden haber verilmiştir. Eve ilk geldikleri zaman kapıda duran ve eve girmesine izin vermeyen Anisa adlı kadın, evden uzaklaştırılırken duvardaki bir çatlağı göstererek “O”na iyi bakmasını söylemiştir. Anisa'nın “O” diyerek kimi kastettiği artık bellidir. Kadın kahramanın bu tarz duvarlarda gizli hazinelerin olacağı düşüncesine sürüklenmesi okura yılanı işaret etmektedir. Her hazinenin bir yılan bekçisi olduğu inancı birçok kültürde yaygındır.

“Evin Sahibi”nde Suphiye Hanım'ın yılanı ikinci görüşünde almış olduğu hâl, çevresindekilere bu yılanın iyi saate olsunlardan olduğu, yakın bir zamanda rüyasına da gireceği yorumunu yaptırır. Yılan kızın rüyasına esmer bir delikanlı kılığında girer. Hikâyede “sembolik olarak oldukça işlevsel olan yılan görünmez/soyut varlığın görünür/somutlaşmış hâlidir. Hikâyede yılan motifi aşk bağlamında değerlendirildiğinde yılanın daha çok cinleri andırdığı görülür” (Güneş 2014: 46). “Benim Bilinmedik Dünyam” da, “evin bekçisi, akreplerin ve yılanların hükümdarı” (s. 44) olduğunu söyleyen varlık için eve gelen Şeyh Farid, kadına, evin asıl sahibi tarafından çarpıldığını, toprağın krallarından birinin ona yılan şeklinde görüldüğünü söyler. Kadın ilk başta bunu kabul etmek istemez. Sonra “cinlerin kralının kızı olabilir mi?” (s. 40) diye düşünür. Bir

uçuruma düşüp mahvolmaktan korkan kadın, “Bana olan aşkımda ısrar ediyorsan bir erkek olarak görünmelisin” (s. 47) dese de yılan dişi olarak kalacaktır.

Evin Sahibinden Arındırılması

Ev, insanın kendini en güvende hissettiği yerdir. Güvenliğini tehdit eden unsurların ortaya çıkması onu harekete geçirir. Her ne kadar “daha çok kırsal hayatta görülen yılanın evi sahiplenmesi, evi koruduğuna inanılması ve ona zarar verildiğinde felaketlerin yaşanacak olması” (Zaripova Çetin 2007: 14) inancı yaygın olsa da insanların yılanlara karşı duyduğu korku, onunla bazı mücadele yolları geliştirmiştir. Hikâyelerde ev halkı bu yönde bazı tedbirler alır. “Evin Sahibi”nde önce yakalamak isterler fakat bir türlü yakalayamazlar. Ev değiştirilir fakat yeni taşınılan evde yine karşılırlarına çıkar. Korku kendini evde gösterdiğinde hayvanlar dâhil bütün ev halkında bir değişme, bir ürperme olur. Anlatıcının dadısı böyle anlarda “esrarlı bir ayın” e (s. 267) başlar. “Hiçbir kitapta veya sofuya ağzında tesadüf etmediğim birtakım dualar okuyarak, odayı köşe bucak dolaşır, her şeyin üstüne eğilip kalkarak, yatak, minder, kanepeler, yastıklar her şeyi yerinden oynatarak okur üflerdi.” (s. 268)

Tanpınar’ın hikâyesinde, nikâhtan bir gün önce, kızın yastığının altında çöreklenmiş bir yılan görülür. Kızın babası Rafi Paşa, yıllardır devam eden bu meseleyi halletmek için bir süredir evlerinde bulundurduğu Kadiri şeyhiyle beraber odaya girer. Yakaladıkları yılanı elleriyle öldürmeyip selamlık avlusunda yaktıkları ateşe atarlar. Yılanın tam bir uykuda olmamasına rağmen hiçbir tepki göstermediği görülür. “Ateşin içinde büzülüp kavrulacağı zaman birdenbire dikilmiş, âdeta insanca denecek bir bakışla uzun uzun baktıktan sonra alevlerin içine kıvrılmış” tır (s. 281). Kız tam bu sırada “Eyvah, beni mahvettiniz...” diye haykırarak düşüp bayılır. Korkunç bir humma aylarca onu yatağa bağlar. “Bütün hastalığı esnasında hep görmediği öldürme sahnesini sayıklamış, ateşten, alevden bahsetmiş”tir (s. 281). Hikâyede bu dertten kurtulmak için yılan ateşin arındırıcılığına teslim edilir. “Kutsal dinlere göre Hz. Âdem’i topraktan yaratan Tanrı, diğer melekler gibi Şeytan’ı ve cinleri de ateşten yaratmıştır. Hikâyede cinleri ve Şeytan’ı simgeleyen yılanın, silahla ya da başka bir aletle öldürülmesi ateşte yakılmak istenmesi bu bağlamda dikkate değerdir” (Güneş 2014: 48). Onun diğer evlerde de görülmesi yılan yansa da kalbinin yanmadığı yönündeki bir Kızılderili inancını hatırlatır. Yılanın kalbinin yanmaması onun ölümsüzlük yönünü gösterir (Seyidoğlu 1998a: 86). Suphiye Hanım evden uzaklaştırılıp İstanbul’a gönderildiğinde bir müddet görünmeyen yılanın ortadan kaybolduğu düşünülür. Fakat kızın “eski fikrisabiti” ne benzeyen bir karaltıyı görür gibi olması ve daha sonra o evde yılan gömleği bulunması henüz ondan kurtulamadıklarının bir göstergesidir. Aksine gömlek değiştiren yılan, gençleşip dinçleşerek varlığını sürdürecektir. Yılan ısrarcıdır. Ateş ondan kurtulmanın en etkili yolu olarak düşünülmüşken Güneş’in de belirttiği gibi, Anka misali küllerinden doğup yeniden intikam almaya başlayacaktır (2014: 49).

Evdeki alışılmadık hâller sadece Suphiye Hanım’ın yaşadıklarıyla sınırlı kalmaz. Yılanın yarattığı korku, o öldükten sonra da eve hükmeder. Yılda iki üç kez uzak yerlerden gelen şeyhler uzun süre evde kalırlar. Ev okunmuş sularla baştan aşağı temizlenir. Türsüler yakılır. Suphiye’nin yılan tarafından öldürüldüğü oda temizlik için açılır. Fakat bunların hiç biri etkili olmaz. “O büyük ve karışık korku” (s. 275) akşamları evi sarar.

“Benim Bilinmedik Dünyam” da kadın kahraman yılanla karşılaşınca bir iç muhasebesi yapar. Sonra “tekrar bir insan gibi hissetmeye başlayıp korkularına ve kaygılarına yeniden kavuşarak” evde yılan var diye bağırır. Yılanın kaybolduğu deliği gösterir fakat aramalara rağmen onu bulamazlar. Yılanı evden kovmak için bazı tedbirler alınır. Şeyh bitkisini yakarak her yeri tütümlerle. Kocasını, Rifaiye loncasının başkanı Şeyh Farid’i çağırır. Şeyh Kuran’dan sureler okuyup yere bastonla vurduktan sonra kadına “evin asıl sahibi tarafından çarpıldı”ğın, gördüğünün bir yılan değil “bu toprağın krallarından biri” (s. 39) olduğunu söyler. Kadına yılan şeklinde görünmüştür. Buna inandırmak için evde yılanların yaşadığı birçok delik olduğunu, bunların zararlı olmadığını belirtir. Kadın “Cinlerin kendilerine has dünyaları var, ama bizim dünyamızla herhangi bir bağlantıları yok ki” diyerek inanmaz. Şeyh, “Temiz kalbiniz size Tanrı’dan başka kimsenin bilemeyeceği diyarlara bir kapı açmış. Eğer bir gün onu yatağınızda görürseniz korkmayın, onunla usulca, saygıyla konuşun” (s. 40) der. Kadın bunu kabul etmek istemez. Eşi bu yılanlardan kurtulmak için duvardaki deliği tıkamak, pencereye ağ germek, bahçeye pelin otu dikmek gibi çözümler düşünür. Kadının gösterdiği delikler kapatılır. Hatta yılan da kadına, birlikte Tanrı’nın surelerini okumayı, çatlakları kapatmayı önerir. Bazen de yatak başka bir köşeye yerleştirilir. Bu da çare olmaz. Zamanla duvardaki çatlaklar, delikler kadını rahatsız etmemeye başlar. Bir insanın sevgilisiyle cilveleşmesi gibi çatlağı pelin otuyla doldurduğu zamanlar da olur. Bir gün kocası kadının “sevgili duvarı”nın arkasındaki balkona çıkar. “Onu elinde kanlı bir sopayla ve önünde de kanlar içinde iki metre uzunluğunda çirkin bir yılanla bulur”lar. Kadın sinirlenerek “Anlaşmamızı bozup neden onu öldürdün. O bize ne yaptı ki?” diye bağırır (s. 48). İnsanların kalpsiz olduğunu, söyler. Bu hikâyede öldürülen, kadının âşığı, yılanların kralı olan varlık değildir. Böyle de olsa sonuç değişmez. Kendi tebaasından birinin öldürülmesi yılanı harekete geçirir. Aralarındaki anlaşma bozulmuştur. Yılan o gece gelerek kadına daha önce olmadığı kadar sıkı sarılır. “Ayrılık saati geldi. Siz anlaşmayı bozup benim tebaamdan birini acımasızca öldürdünüz. Bu evden gidin. Bu evde sadece sevgi yaşar” (s. 48) diyerek kadını kovar.

Bu iki hikâyede yılanlar erkekler tarafından evin dışında öldürülür. Kadınlar bu ölümle beraber felaketlerin yaşanacağını haykırırlar. Bu felaketler Tanpınar’ın hikâyesinde art arda gelen ölümler şeklinde görülür. Alifa Rifaat’ta “kadın aşkı öğrendiği ve ender yaşanacak bir mutluluğu tattığı ev” i (s. 48) terk etmek zorunda kalır.

Hikâyelerde kadınların içinde buldukları hâlden kurtarılmaları için başvuru olan diğer bir yol tıbbi tedavidir. “Evin Sahibi”nde Bağdat ve İstanbul’dan doktorlar getirilir. Konuyla ilgili fikir beyan edenlere göre kızın yaşadığı sıradan bir isteri vakasıdır ve kız bu durumdan ancak evlenerek kurtulabilir. Derde çare aramada etkili olan Suphiye Hanım değil, bu durumdan son derece rahatsız olan babasıdır. Genç kız ağır bir kabulleniş içindedir ve edilgendir. “Benim Bilinmedik Dünyam” ın kadın kahramanı, yılanla bir birlikteliğinden sonra ısrarla kendisini hasta hissettiğini söyler. Eşi doktor çağırır. “Yüksek tansiyon, kalp atışında dengesizlik, sinirlerin aşırı gerginliğini kaydeden doktor”, tedavi için ilaç verir. Kadın, “bu belirtilerin ve hastalığının sebebinin tutku olduğunu anlayama”yan (s. 46) doktorların çok az şey bildiklerini düşünür. O derdinin ne olduğunu bilmekte ve derdine çare aramaktadır. İlk aklına gelen de eşine duvardaki çatlağı göstermektir.

Düş Kaynağı: Duvardaki Çatlak/Delik

Dışarıdan bir bütün olarak görünen ve algılanan ev farklı unsurların birleşmesinden oluşur. “Dünyadaki köşemiz, ilk evrenimiz olan evin, kendi mahremiyeti içinde düşünüldüğünde, en mütevazısı bile güzeldir” (Bachelard 2008: 38). Zemin, duvar, çatı, tavan, kapı, pencere; yaşanılan coğrafya ve iklim şartlarına bağlı olarak çatı katı, bodrum, balkon gibi unsurların insanın yaşam alanında farklı işlevleri vardır. İşlevlerinin yanında ve bu işlevlerine bağlı olarak bazı anlamlar yüklenirler. “Evin her bir unsuru eserlerde, kahramanın dünyasını, sevinç, korku ve umutlarını ortaya çıkaran bir özellikte kullanılır. Özellikle evin asli unsuru olan duvar, dışarının saldırılarından koruyucu görevinin dışında, insanı sınırlayan, insana engel koyan bir görevde de kullanılabilir” (Anar 2006: 9). Duvar, evin içinde ayrı bir ev/yuva konumundadır. “Yeryüzünün çatlaklarına girerek, tüm sırları bilen” (Mat 2008: 9) yılan, ancak duvarın çatlaklarında/deliklerinde yaşayabilecektir. “Doğduğumuz ev, bizi barındıran çatı olmaktan çok, düşleri barındıran bir çatıdır. O evin her kuytusunu, düşlem barındıran bir kovuk olmuştur” (Bachelard 2008: 52). Yılan, “Evin Sahibi”nde sürünge yaradılışı gereği iki kez kapı eşiğinde görülse de Suphiye Hanım’ın karşısına “bir türlü bulunmayan bir delikten çıkar ve gelir” (s. 275). “Benim Bilinmedik Dünyam”da evden ayrılmak istemeyen Anisa, evin dış duvarını göstererek “O” nun orada olduğunu haber verir. Yılan ilk karşılaşmalarında ağacın dalına sarılı olarak görülse de sessizce duvardaki çatlığa girecektir. Bir başka zaman yatağının yanındaki duvarda sürekli büyüyen bir delikten çıkacaktır. O beyaz evde yılanların yaşadığı birçok delik vardır. “Leonardo da Vinci, doğa karşısında esin bulmakta zorlanan resamlara, eski bir duvarın çatlaklarına dalıp düş kurmayı öğüt” ler (Bachelard 2008: 215). Hikâyelerdeki kadın kahramanların korkuyla karışık düşleri giz barındıran bu çatlaklara/deliklere bağlıdır. Bunlar, bilinmedik dünyalarına açılan birer kapıdır. Evin gerçek sahibi oldukları söylenen yılanlar, evlerin duvarlarındaki bu “iç ev”lerde hüküm sürerler. Bu iç evin insanın iç dünyasına karşılık geldiği söylenebilir. “Ev düşlemi barındırır, düş kuranı korur, ev huzur içinde düş kurmamızı sağlar” ken (Bachelard 2008: 41) kurulan bu düşler insanı nereye taşır?

Hikâyelerde yılanın ilk karşılaşma sonrası kahramanların hayatına girişi duvardaki delik/çatlaklar yoluyla olur. Akış, gizli kaynağından çıkarak çeşitli hâller yaşatıp yeniden oraya dönüş şeklinde seyrederek. Sarıçiçek, yılanın bir türlü bulunmayan bir delikten çıkmasına, kıza daima yalnızken görünmesine ve bütün çabalara rağmen bulunmamasına dikkati çekerek kızın bir gündüzdüşü gördüğünü belirtir (Sarıçiçek 2014:396). “Benim Bilinmedik Dünyam” ın kadın kahramanı, bir öğle üzeri “özlemle yanıp tutuşan bedeni(n)i, açlığı(n)ı daha da arttıran şiddetli titremelerden koruma(k)” için yatağına sığınır. Yılanla karşılaşmayı umut eder. Onun aracılık edeceği sevgiye karşı koyamadığı için olabilecek her şeye razıdır. Yılan, “...sana rüyanda evimi gösterdim... Seni rüyanda buraya çağırdım...” diyerek kadını “kimsenin bilmediği gizli dünya”larına (s. 43) davet eder. Kadın hazzı ulaştıktan sonra uykuya dalar. Uyandığında daha mutlu ve enerji doludur. Gündüz evde yalnız kaldığında uyumamak için mücadele etse de bir gün yılan o otururken gelir. “..... Seni ben çağırdım, evime getirdim ve seninle birleştik” (s. 44) diyerek çağrısını yineler, birleşme olur. Yılan, kendi türünden biri öldürüldükten sonra kadına hiç olmadığı kadar sıkı sarılarak ayrılık vaktinin geldiğini söyler. Rifaat, kadının yılanla birleşme anlarını rüyada görülen bir şey olarak vermek istemez. Yaşananlarda gerçeklik duygusu yaratmak

ister. Fakat kadın bu “beyaz ev”i önce rüyasında görmüştür. Yılan rüyada kendini gizlemiş, sahibi olduğunu söylediği bu beyaz ev yoluyla kadını çağırmıştır.

Bir Kleopatra Yazgısı

M. Ö. 69-30 yılları arasında yaşayan Mısır’ın son kraliçesi Kleopatra, tarihi kişiliğinden çok efsanevi yönüyle bilinir. Onun ölüm tarihi, ölüm nedeni ve ölüm şekli tartışmalı bir konudur. Ölümüne sürüklendiği, ölümüne zorlandığı, uğradığı yenilgi ve günahlarından sıyrılmak için intihar ettiği görüşleri ileri sürülür. Bir anlayış intiharı sürüklenen bir son olarak görürken diğeri bunu onurlu bulur. Antik ve modern yazarlarda genel kabul ölümünün intihar şeklinde olduğudur. Bunun yılan, yılan zehri, zehirli merhem veya herhangi bir zehirle olabileceği belirtilir. Kleopatra’nın zehir elde etme amaçlı yılanlar üzerinde yaptığı deneyler buna dayanak olur. Kleopatra bir yılan tarafından öldürüldüyse bunun hangi yılan olabileceği düşünülür. Mısır’da yaşayan Apsis, siyah bir yılan, engerek veya Mısır kobrası ihtimaller arasındadır. Mısır kraliçeleri rakibi bertaraf etmek için zehre sahip olmayı önemsemişlerdir. Kleopatra’nın da atalarını takip ederek zehir/panzehir bakımından donanımlı olduğu söylenir. Kleopatra’nın öldüğünde kolunda bulunan iki küçük delik/yara, yılan sokmasını akla getirir. Ebediliği temsil eden ve Mısır’ın kutsal sembolü olan Uraeus (Mısır kobrası) tarafından öldürüldüğü görüşü, ardında daha geniş yorumları barındırır. Yaygın inanış bu yılanın engerek olduğudur. Kleopatra’nın Antik Mısır’da hem iyiliğin hem kötülüğün sembolü kabul edilen yılan tarafından öldürülmesi onu bir efsane kahramanı yapar (Güzel 2017: 220-235).

Kleopatra, Romalı yazarlarda tarihi kimliği geri plana itilerek “aşk ve şehvetin esiri olmuş kurnaz ve hırslı bir kadın” imgesiyle yer alır. İffetsiz, çapkın ve ayartıcı olarak işlenir. Bu tutum Kleopatra tanımlamalarını “güzellik ve cinsiyet” çerçevesinde bırakır (Güzel 2017: 239).

“Evin Sahibi” hikâyesinde Kleopatra’ya açık bir gönderme bulunmasa da Suphiye Hanım’ın ölüm şekli bize o efsaneyi hatırlatır. Kendisine musallat olan siyah bir yılan nedeniyle “emsalsiz bir masalın kahramanı” (s. 277) olur. Yılan Suphiye Hanım’ı boğmakla kalmamış, göğsünün üzerinden ısırıştır. Böyle bir ölümüne rağmen ölünün yüzünde korku izine rastlanmaz. “Hatta dudaklarında küçük bir kıvrım âdeta mesut bir tebessümle gülüyor hissini bile veri(r)” (s. 283).

“Benim Bilinmedik Dünyam” da hikâye Kahire yakınında geçtiği için Kleopatra açık bir şekilde anılır. Kadın kahramanın yılanla olan aşkının sürmesinde “tehlikenin tahrik ediciliği” (s. 41) rol oynar. Bilmediği bir korku, bir heyecan yılanla ilgi duymasına, onu arzulamasına neden olur. Bir yılanla bir kadının birleşmesinin mümkün olup olmayacağını düşünür. “Tutkuların kahramanı Kleopatra’nın erkeklerle maceralarından bıktığında, gerçekten yılanlarla birlikte olup olmadığını düşünmeye başla”r (s. 41). Hayatta her şeye doymuş olan Kleopatra’nın korkunun heyecanı ve yılanın ısırışından başka nelerden tahrik olacağını merak eder. “Onu öldüren son sevgilisi dedikleri gibi zehirli bir yılan mıydı?” (s. 42). Hikâyede Kleopatra’nın anılması böyle bir ölümü akla getirirse de bu şekilde bir son olmaz. O ender yakaladığı mutluluğu kaybetme korkusu yaşar.

Hem Hayat Veren Hem Hayat Alan: Yılan

Tanpınar ve Rifaat’ın bu hikâyelerinde yılan hem yeni bir hayat bahşeder hem de öldürür. “Evin Sahibi”nde Suphiye Hanım kalabalık bir aile ortamında olmasına rağmen yalnızdır. Yaşı

küçük olduğundan duygu değişimlerini kontrol edemez. Yılan da ona sürekli yalnız kaldığı anlarda görülür. Önce korku vererek hayatına giren yılan, zamanla kendisini kabul ettirir. Onunla her gün birkaç saat geçirmeye başlayan kız, iyice içine kapanır. Evden uzaklaştırılmak amacıyla İstanbul'a gittiğinde yattığı odanın karşısında yılan gömleği bulunur. Bu gençleşmenin, dinleşmenin, hayata yenilenecek devam etmenin işaretidir. İçine kapanan kızın kısa bir süre de olsa gerçek hayatta bulduğu neşe kaybolur. Musul'a/eve dönmek için sabırsızlanır. Yolculuğa çıkıldığı andan itibaren sağlığı düzelir, neşesi yerine gelir. O'na giden yolda dahi hayat bulur. Rüyalarında yılanı görmeye devam eden kızın durumunda ilk anlardaki gibi bir kötüleşme olmaz. Neşesi, iştahı kaybolmaz. Kızın gece ve gündüzüne hükmeden yılanın tavrı kız nişanlandığında değişir. Kıza, kurallarını kendisinin koymuş olduğu bir anlaşmaya uymasını, aksi takdirde felaketlerin kaçınılmaz olacağını söyler. Bu felaketlerden biri de genç kızın yılan tarafından öldürülmesidir.

“Benim Bilinmedik Dünyam”ın kadın kahramanı evli ve çocuk sahibidir. Eşinin ihmali onu yalnızlığa itmiştir. Yılan bu kadını da yalnızlık anında yakalar. Yılanı ilk gördüğünde korksa da güzelliği karşısında ona hayran olur. Onunla ilk birleşmesinin hazzıyla hayattan memnun, enerji doludur. Aşk duygusunu yoğun bir şekilde yaşar. Yılan kadına zevk, şehvet ve mutluluk getirdiğini söyler. “Dokunuşum sana yaşama gücü verip seni tazeleyecektir. Gençliğin saklı kalacaktır” der. Kadına dünyada para ve zenginlikten daha değerli bir hazine olan “sonsuz gençlik ve sevmeye gücünü vereceği”ni vadeder (s. 45). Bu hikâyede de yılan kadına hükmeder. Birlikteyken ve kendi koymuş olduğu kurallara uyulduğu müddetçe korkmamasını ister. Zamanla duvardaki çatlak ve yaşananlar kadını huzursuz etmemeye başlar. “İç(n)de yeni bir yaşama gücü alevlen”ir (s. 47). Zamanın nasıl geçtiğini anlamaz. Evde bir yılan öldürülüp anlaşma bozulduğunda kadın veya ailesinden herhangi biri ölmez. Kadın mutlu ve bilinmedik âlemini kaybeder.

Sonuç

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın “Evin Sahibi” ve Alifa Rifaat'ın “Benim Bilinmedik Dünyam” adlı hikâyeleri 20. yüzyılda kaleme alınmıştır. Dünyada birçok kültürde görülen yılan-kadın ilişkisi ve yılanın evin sahibi olduğu inancı bu iki hikâyede ortaktır. Aşk, kıskançlık, korku, kin, düşmanlık, annelik, vatan sevgisi, ölüm korkusu, ölümsüzlük isteği gibi duygular evrenseldir. Bunlar, hangi çağda olunursa olunsun bir ata mirası olarak insanın içinde devam eder. Yazarların insan gerçeğini ele alırken geçmiş tecrübelerden yararlanmaları sıkça başvurulan bir yoldur. Hikâyelerde toplumda/aile içinde yalnız kalan kadınların bir kaçış/tutunuş olarak kendilerine başka bir dünya kurdukları görülür. “Evin Sahibi” hikâyesinde yılanla çok genç yaşta karşılaşan Suphiye Hanım'da korkunun ardından kabulleniş olarak görülen bu yeni durum, “Benim Bilinmedik Dünyam” ın adı belirtilmeyen kadın kahramanında korku, hayranlık ve aşk duygularıyla kendini gösterir. Alifa Rifaat'ta kadın ilk başta itiraz etse de aslında beklediği, özlediği bir dünyadır. Hikâyenin sonunun yine böyle bir dünyaya kavuşma umuduyla bitmesi bunu gösterir. Eserlerde anlatıcıların farklı olması kadınların iç dünyalarının tasvirini etkiler. “Evin Sahibi”nde anlatıcı Suphiye Hanım'ın oğludur. Annesinin yaşadığı tecrübeye şahit olmamış, çevresindekilerden öğrenmiştir. Bundan ötürü genç kadının iç dünyası belli belirsiz olarak görülür. “Benim Bilinmedik Dünyam” da anlatıcı böyle bir olayı yaşayan kişi olduğundan kadının iç dünyası daha ayrıntılı anlatılmıştır. Bunda hikâyenin bir kadın yazar tarafından kaleme alınmış olması da önemli bir etkidir. “Evin Sahibi”nde yaşananlar Suphiye Hanım'ın şahsında sınırlandırılır. “Benim

Bilinmedik Dünyam”da kadın kahramanın adının verilmemesi bir genellemeyi doğurur. Hikâyelerde kural koyan, kehanette bulunan yılan eve, evin asıl sahibi olan kadının bedenine ve ruhuna hükmeder.

Kaynaklar

- Anar, Turgay (2006). “ ‘Evin Sahibi’ Hikâyesinde-Korkunun Mekânı Olarak-Ev”. *Eşik Cini*. S. 3, s. 18-25.
- Andı, M. Fatih (2007). “Cahit Zarifoğlu’nun Şiirlerinde Bir Kötülük Ögesi Olarak Yılan Sembolü”, *Hece Yedi Güzel Adamdan Biri Cahit Zarifoğlu*. S. 126/127/128, s. 144-159.
- Bachelard, Gaston (2008). *Uzamanın Poetikası*. Çev. Alp Tümertekin. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Çağın, Şerife (2010). “Ahmet Hamdi Tanpınar’ın Romanlarının Prototipi ‘Evin Sahibi’ Hikâyesi”. *Yeni Türk Edebiyatı*. S. 2, s. 39-56.
- El Miniavi, Nayera (2013). “Religion and Feminizm in the Short Story of Alifa Rifaat-The Voice of the ‘Voiceless’”. *Journal of Literature and Art Studies*, S. 7, s. 402-414.
www.david.publishing.com/Download/?id... [Erişim Tarihi: 18.04.2016].
- Gören, Erman (2014). “Yakındoğu Kökenli Yılan Motifinin Yunan-Roma Dinindeki Alımlanışı”. *Yılan kitabı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları. s. 5-52.
- Günay, Umay (1983). Türk Masallarında Geleneksel ve Efsanevi Yaratıklar. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 1(1), s. 21-46.
https://dergipark.org.tr/tr/pub/huefd/issue/41168/505443, [Erişim Tarihi: 18.11.2021].
- Güneş, Mehmet (2014). “Evin Sahibi Hikâyesinde Yılanın Sembolik Anlamları ve Folklorik Unsurlar”. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*. S. 12, s. 41-58.
www.ytearastirmalari.com/Makaleler/7b6d0751-9c76-4d85-8734-3c94270c0750.pdf.
[Erişim Tarihi: 1.11.2021].
- Güzel, Eylem (2017). *Tarihsel Bir Kişilik Olarak VII Kleopatra* (M.Ö. 69-30). Doktora Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi.Tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp.
[Erişim Tarihi: 12.11.2021].
- Mat, Afife (2008). *Tıp ve Eczacılık Sembolü Yılan*. İstanbul: PharmaVision Kültür Yayınları.
- Narlı, Mehmet (2007). *Şiir ve Mekân*. Ankara: Hece Yayınları.
- Rifaat, Alifa (1994). *Yasemen Çiçeğinin Zamanı*. Çev. İlhan Karahan. İstanbul: Arion Yayınevi.
- Sarıççek, Mümtaz (2014). “Evin Sahibi Hikâyesinde Bir Arketipsel Figür: Yılan”, *Yılan Kitabı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları. s. 390-403.
- Seyidoğlu, Bilge (1998a). “Kültürel Bir Sembol: Yılan”, *Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*. s. 86-91. turkoloji.cu.edu.tr/GENEL/bilge_seyidoglu_kulturel_bir_sembol_yilan.pdf. [Erişim Tarihi: 5.11.2021].
- Seyidoğlu, Bilge (2011b). *Mitoloji Üzerine Araştırmalar*. 5. Baskı. İstanbul: Dergâh Yayınları,
- Şahin, İbrahim (2012). *Ahmet Hamdi Tanpınar Haz ve Günah Bir Tanpınar Yorumu*. İstanbul: Kapı

Yayınları.

Okay, Orhan (2010). *Bir Hülya Adamının Romanı Ahmet Hamdi Tanpınar*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Tanpınar, Ahmet Hamdi (1999a). *Hikâyeler*. 4. Baskı. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Tanpınar, Ahmet Hamdi (2001b). *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Mektupları*. Haz. Zeynep Kerman. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Tanpınar, Ahmet Hamdi (2006c). *Yaşadığım Gibi*. Haz. Birol Emil. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Uraz, Murat (1992). *Türk Mitolojisi*. İstanbul: Mitologya Yayınları.

Zaripova Çetin, Çulpan (2007). "Tatar Türklerinde Mitolojik Varlıklarla İlgili Mitler ve İnanışlar (İyeler ve Yaratıklar)". *Bilig*, S. 43, s. 1-31.
bilig.yesevi.edu.tr/yönetim/içerik/makaleler/1227-published.pdf. [Erişim Tarihi: 7.9.2021].